

միջատաց բզրանքը, մինչեւ մարդուս նրաշալի խօսակցութիւնը : Մընոյորտը կենդանութեան մեծ ընդունարանը՝ ովկիանոսն է, յորում գործարանաւոր եակները իրենց կենդանութիւնը կծծեն շնչառութեամբ. անկից կեղեկ անդադար օդով լոյսն ու շերմութիւնը, սիրուն դալարիք, գեղապայծառ ծաղկունք, էս ամեն շարժող, փայլող, խօսող ու ծիծաղող բաներուն գեղեցկութիւնն ու վայելչութիւնը անով կաւելան :

Նոյնպէս նաեւ այս երկիրս որ առանց դիտելու ոտքերնուս տակը կկոխեմք՝ իւր ընդերացը մեջ անքիւ անհամար հարստութիւններ ունի : Մեր հողագունտը այսպէս կարծրանալու էս մարդուս բնակութեանը յարմարելու համար ինչ սոսկալի ճայքմունքներ, պատառումներ, շարժեր ու ողողմունքներ ունեցեր է.

այնպէս որ երկրիս խորերն իջնալու ատեն հողի կարգերը մեյմէկ աշխարհաց աւերմունքներովը պատած են : Բոյսը էս կենդանիք մեծամեծ ու անկորնչելի հետքեր բողած են մահագոյժ բարանձաւներուն մէջ. իրենք ալ հոն իրենց մարմարիոնեայ գերեզմաններուն մէջ մոմիաներու պէս պառկած ու մարմարիոն դարձած են : Հոն բազմադարեան ժամանակէ ի վեր խորունկ բուն կրաշէն՝ մեր ճարտարութեան այցելութեանը սպասելով՝ բոլոր այն գոյացութիւնները, զորս մարդիկ պիտի երբան հանեն իրենց կարօտութեանը էս կամ գեղխութեանը գործածելու համար. ասոնցմէ են ամեն տեսակ հանքային ածուխները :

(Շարաշարութիւնը յաջորդ թերթով :)

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԳԱԿ.

ԳԱՂԱԴԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՔԻՆ.

SYMPATHIES FRANÇAISES POUR L'ARMÉNIE.

Մեր սիրելի ու պատուական բարեկամը, Պ. Ռոմեն Գոռնիւ, այս օրերս մեզի բնադատութիւն մը հաղորդեց այն տաղին վրայ զոր մեր տառապեալ ու անձկալի Հայրենեաց բշտառութիւններն ու բոլորանուէր սերը ազդեր էին մեզ նուագելու : Այս բնադատութիւնը գրեր է Պ. Յուլիոս Ռուքեր իւր մեկ նամակին մէջ առ բարեկամն իւր Պ. Ռոմեն : Պ. Ռուքերի անունը այնչափ հռչակաւոր է Գաղղիոյ մատենագրութեանը մէջ՝ որ մեզի անծանօթ չէր կրնար ըլլալ : Արդէն կ'արգելիր մեզի քերթողն ու հանձարը. Պ. Ռոմենի ձեռքով ծանօթ եղեւ մեզ նաեւ մարդն էս իւր ազնուութիւնը : Իր բովն էր որ անցեալ օրերը բախտ ունեցանք անգամ մը Պ. Ռուքերին հետ հանդիպելու : Մեր իսկ յանգեալս՝ մեր սրտերը՝ հոն կապաւն եղեր իրարու հետ տեսաւորել : Պ. Ռուքեր այն սիրալիր ու առատամիտ հոգեոց մէկն է զոր կարծես քե միշտ էս սիրեր. որոց հետ առջի անգամ մը տեսներուդ՝ կատարեալ համամիտութիւն մը կզգաս.

Ոչ գրեմք մեր առ Պ. Ռուքեր, մեր քերթուածին վրայ ըրած ներողամիտ դատաստանին համար շնորհակալ լինելու, սակայն քաղցր պարտք մը կ'համարիմք մեր խորին երախտագիտութիւնը հրապարակաւ իրեն յայտնելու : Յանկալի առիթ մըն է ասիկայ՝ որով մեր Հայկազն եղբարցը կուգեմք ծանօթացունել անուանի մատենագիր մը, առատամիտ սիրտ մը, վերջապէս՝ *հայաստ* մը : Զինքը պիտի մեծարեն նորա, էս պիտի սիրեն այն օտարականը՝ որ իրենց հետ իրենց ցաւերը կզգայ, մինչեւ անգամ մը նաեւ ինքզինք Հայ կկարծէ... Պիտի սիրեն զինքը նաեւ մեզի տուած բաշտելոյն.

Nous devons à l'obligeance de notre cher et bon ami M. Romain-Cornut la communication d'une critique sur les vers que nous ont inspirés les malheurs de notre pauvre et bien-aimée patrie et l'amour que nous lui avons voué. Elle fait partie d'une lettre adressée à M. Romain par un de ses amis, M. Jules Rouquette. M. Rouquette est assez connu dans le monde littéraire pour que son nom ne nous soit pas resté jusqu'ici étranger. Nous avons appris déjà à apprécier le poète et le génie, M. Romain nous a mis à même de connaître l'homme et sa bonté. C'est chez lui que ces jours derniers nous avons eu le bonheur de rencontrer une fois M. Jules Rouquette. C'est là qu'à notre insu nos cœurs s'étaient conviés. M. Jules est une de ces âmes aimantes et généreuses qu'il nous semble avoir toujours connues; avec lesquelles la plus parfaite entente s'établit à la première entrevue.

Nous n'écrivons pas à M. Rouquette pour le remercier du jugement bienveillant qu'il porte sur nos vers, mais nous nous faisons un devoir bien doux de lui rendre l'hommage public de notre profonde gratitude. Nous sommes heureux de faire ainsi connaître aux Arméniens, nos frères, un écrivain remarquable, un cœur généreux, un *philarmène* enfin. Ils sauront l'apprécier; ils l'aimeront pour avoir compati à leurs douleurs, pour s'être une fois senti Arménien.... Ils l'aimeront pour les encouragements qu'il veut bien nous accorder. Nous étions loin de nous attendre à un aussi grand succès.

բեանցը համար : Այսպիսի մեծ յաջողութեան մը ակնկալութիւն բնաւ չունէինք : Մեր տկար տողերը արժանի էին իւր գովաբանութեանցը : Ահա հարցումն զոր կը նեմք մեր մեզի, գուցէ եւ մեր հայ եւ օտար ընթերցողացմէ անոնք եւս՝ որ արժանի համարեցան ընթեռնուլ զայն : Բայց սակայն Պ. Ռուբերի բերնէն այս գովեստը լսելնուս չենք զարմանար : Սիրտն զսիրտ շարժեց :

Ահաւասիկ Պ. Ռուբերի բղբոյն հայասիրական հատուածը :

Փարիզ, 26 Մարտ 1858

Սիրելի Բարեկամս,

Ամենամեծ ակործանօր ընկալայ զԱւետարանի Հայաստանեայց. Խորեն Վ. ին զիս իւր յիշմամբը պատուելը՝ տարակույս չկայ որ ինծի համար մեծ բան է. Բայց ուրիշ բան մը կայ զոր ես այս պատուէն աւելի վեր կհամարիմ. այս է՝ գեղեցկահիւս տողեր կարդալ. զոյն զայդ ուրախութիւն խորին կերպով զգացի ես յընթեռնուլ իմ անդ զբարգմանութիւն Խորենեան քերթուածոյն *Օրհնեալ որք սիրեն զիկզ Հայաստան* : Ահ, սիրելիդ իմ բարեկամ, այս քերթողական հատուածոյն զգացմունքները, նկարները, կորովայից խոյանքներն, իմաստուն դարձուածներն ու պերճախօսութիւնը կարդալուս ատեն՝ մեծապէս ցաւեցայ որ մարդկութիւն զուրկ է ի պարգեւէ անտի լեզուաց՝ զոր Աստուած տառութեան ձկնորսաց շնորհեաց : Յայտ իսկ է որ իմ զգացած ակործանա կրկին պիտի ըլլար՝ քէ կարող ըլլայի բնագրին վրայ կարդալ, վասն զի այս բարգմանութիւնը, քէ եւ աղուոր յոյժ ինքնին, Բայց պէտք է որ քերթողական բութմունքէն կորուսած ըլլայ, որ ամանէ աման բափելուս միշտ կցնդի :

« Կողալեմ որ իմ անուոնով շնորհակալ ըլլաս քերթողին ու բարգմանին՝ իմ անկեղծ զարմացմանս : Իւր եռանդուն հայրենասիրութիւնը զիս խանդաղատեցոյց. եւ զիտես որ հայրենասիրութիւնը ինչ յարգունի Գաղղիայ : Սիրտս բափանցեց այն խոր դառնութիւնը, այն բաղքը եւ փափուկ փափազը, ու այն տխուր անուշութիւնը՝ որ այս քերթուածոյն տիրական գծերն են : Համառօտ ատել, ընդ Տեառն Խորենայ սխրացայ ու պան մը սիրեցի այն շքեղ Հայաստանը, ու պան մը եւ ես Հայ եղայ :

Այս յետին պատրանացս տպաւորութեամբն է որ կողալեմ զԽորեն Վարդապետ ընդունել սիրայիբ զաշ հայրենասիրական եղբայրակցութեան, եւ..... կուգէի ըսել՝ քերթողութեան : Ներէ ինծի այս յափշտակութիւնը. Բայց աղուոր բանաստեղծութիւն մը կարդալու ատեն՝ մարդ կփափագի եւ ինքնին բանաստեղծ ըլլալ :

Մնամ քեզ, սիրելի բարեկամ, եւ սիրուն ընտանեացդ անձնանոք,
ՅԱԽԼԻՈՍ ՌՈՒԲԵՐԻ.

Nos faibles vers ont-ils bien mérité ces éloges? Telle est la question que nous nous adressons et que s'adressent probablement avec nous ceux de nos lecteurs arméniens ou étrangers qui ont daigné en prendre connaissance. Dans la bouche de M. Rouquette, cette appréciation ne doit pas d'ailleurs nous surprendre : Le cœur a touché le cœur!

Voici la lettre de M. Rouquette à M. Romain-Cornut.

Paris, 26 mars 1858.

Mon cher ami,

« J'ai reçu avec le plus vif plaisir le *Messenger de l'Arménie*. Que M. Calfa m'ait honoré de son souvenir, c'est sans doute beaucoup pour moi; mais il est une chose que je mets au-dessus de cet honneur, c'est la joie de lire de beaux vers; et cette joie, je l'ai bien profondément éprouvée en lisant la traduction de la pièce de vers de M. Corène Calfa intitulée : *Bénis soient ceux qui aiment la pauvre Arménie*. Ah! mon cher ami, à la lecture des sentiments, des images, des hardiesses, des tours savants, de l'éloquence de ce morceau de poésie, j'ai bien vivement regretté que l'humanité ne fût pas douée de ce don des langues dont Dieu gratifia autrefois les douze pêcheurs de l'évangile. Sans doute le plaisir aurait été doublé si j'eusse pu lire dans le texte original cette traduction si belle en elle-même mais qui a dû laisser perdre de ce parfum poétique qui s'évapore toujours par le transvasement.

« Veuillez avoir l'obligeance de remercier en mon nom M. Calfa et d'être auprès de lui l'interprète de mon admiration bien sincère. J'ai été ému de son ardent patriotisme, et vous savez qu'en fait de patriotisme on s'y connaît en France; j'ai été pénétré de cette amertume profonde, de ce regret doux et tendre, de cette suavité triste qui forment les traits dominants de cette poésie; pour me résumer en quelques mots, j'ai admiré, j'ai aimé un instant avec M. Calfa cette splendide terre de l'Arménie, et un instant, j'ai été Arménien.

« C'est sous l'impression de cette dernière illusion que je prie M. Calfa d'accepter une bonne poignée de main de confraternité patriotique et... j'allais dire poétique. Pardonnez-moi cette usurpation. Mais quand on lit de belle poésie, on voudrait tant être poète!..... »

Tout à vous, mon cher ami, et à votre charmante famille.
JULES ROUQUETTE.

Գերապատիւ Հայր Արքայ եւ Ազգայնք.

Մշոյ Ս. Կարապետի վանքին առաջնորդը Գերապատիւ Բագրատունի Կարապետ Վարդապետը հետագայ նամակս գրած է առ Արժանապատիւ Գաբրիէլ Առաջնորդ Վարդապետ Այվազեան :

Ընդ Ղրիմեցի բարեկաշտ ուխտաւորաց ընկալայ զերկուսին ճշմարտացոյց զրբոյկաղ, յորս կենդանագրին իրաւախոն Հոգւոյ անախնոյժ վարդապետութիւնք առ Հայաստանեայց Առաքելական սուրբ եկեղեցի. կրկնեցի եւ երեքինեցի զընթերցումն